

memorii | jurnale

Monica Pillat – fiica lui Dinu și a Corneliiei Pillat, născută la 8 octombrie 1947, la București. Membră a Uniunii Scriitorilor, la secția poezie. Absolventă a Facultății de Limbi Germanice, Secția engleză-română (1970). Doctorat în literatura comparată (1978). Profesor de literatură engleză și americană, la catedra de limbi străine a Institutului Pedagogic din București (1970-1972) și apoi la catedra de literatură engleză a Facultății de Limbi Străine, Universitatea București (1973-2005).

Scrieri: Poezie: *Corăbii*, Cartea Românească, 1970; *Imaginația ecoului*, Cartea Românească, 1981; *Pluralul ca o veghe*, Eminescu, 1989; *Sentințe suspendate*, Albatros, 1998; *Dorul de rai*, Universalia, 2005; *Duet în alb*, Humanitas, 2015; *Întredeschideri*, Baroque Books & Arts, 2019; Proză: *Cei tresprezece și misterul*, Editura Tineretului, 1968 (premiată de Uniunea Scriitorilor); *Corabia Timpului*, Ion Creangă, 1976 (ed. a II-a în vol. *Povești din lumea jumătăților de zâmbet*, Universalia, 2004; ed. a III-a, Humanitas, 2013); *Drumul spre Emaus*, Vremea, 2002; *Invitație la vis*, Humanitas, 2014; *Dincolo de așteptare*, *Dialoguri în larg cu Radu Ciobanu*, Eikon, 2016; *Imaginația speranței: Dialoguri cu Vasile Bănescu*, Eikon, 2018; *Croitorul de cărți*, Baroque Books & Arts, 2019; *Dansul memoriei*, Baroque Books & Arts, 2020; Critică literară: *Modernitatea nuvelei fantastice a lui E.A. Poe*, teză de doctorat, TUB, București, 1983. *Ieșirea din contur*, studii de literatură engleză, americană și română, Eminescu, 1985; *Cultura ca interior*, studii de cultură și literatură engleză și română, Vremea, București, 2001; *Redemption through Art – Studies in Medieval English Literature*, Universalia, București 2003. Memorialistică: *O mătușă de poveste: Ioana Celibidache*, Humanitas, 2011; *Povestind despre atunci cu Barbu Cioculescu*, Humanitas, 2012, *Ceasuri de demult*, Baroque Books & Arts, 2021.

Ediții: volumele de corespondență ale familiei Pillat (Humanitas, 2008, 2009, 2010); în colaborare cu George Ardeleanu, seria de autor Dinu Pillat (Humanitas, 2011-2015); Cornelia Pillat, *Ofrande*, ed. a II-a (Humanitas, 2012); Pia Alimăneștianu, *Prin Cetatea lui Bucur: Trecutul viu* (Corint, 2021); cele trei romane ale lui Dinu Pillat într-un singur volum (Humanitas, 2021).

MONICA PILLAT

BUNICUL MEU

FĂRĂ MORMÂNT

Gheorghe Ene Filipescu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Oana Bârna
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Alina Dincă
DTP: Florina Vasiliu, Veronica Dinu

Tipărit la Tipo Lidana – Suceava

© HUMANITAS, 2022

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Pillat, Monica

Bunicul meu fără mormânt: Gheorghe Ene Filipescu / Monica Pillat. –

București: Humanitas, 2022

ISBN 978-973-50-7347-3

929

821.135.1

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723.684.194

Sfatul este o candelă, învățătura este o lumină, iar
îndemnul și muștrarea sunt calea vieții. —Solomon

Întâlnirea din vis

ÎN 1975, ÎNTR-O NOAPTE DE DECEMBRIE, MI-A APĂRUT ÎN somn bunicul matern, mort de mult în închisoare. Eram afară, la o masă goală, cu străini adunați de jur-împrejur. Cu capul în mâini, plângeam deznădăjduită.

— De ce jelești pe cineva pe care nici măcar nu îl cunoști? m-a întrebat un ins din apropiere.

— Lăsați-o să mă plângă, noi ne-am mai întâlnit în vis, a spus gânditor bunicul.

După o vreme mi s-a arătat tot așa, la masa goală, dar se făcea că eram singuri. El strălucea de o bucurie fără seamăn.

— Avem întreaga viață înaintea noastră să ne putem cunoaște pe-n-delete! a exclamat, râzând cu poftă.

Luminile din vocea lui au pâlpâit până s-au stins, când m-am trezit. Ce sens aveau cuvintele de mai devreme? Bunicul îmi fusese luat chiar din pruncie, iar vremea ridicase între noi o stavilă de zeci de ani. Cât drum ne rămânea în față? Dar dacă el mă îndemna să mă întorc într-un trecut în care l-aș fi putut găsi?

Am scos din sertarul măsuței ceasul Omega, cu ramă rotundă de aur, pe care cândva îl purtase cu lanț la butonieră. I-am învârtit rotița și s-a pornit să ticăie mărunț. „Va măsura de-acum încolo timpul pe care-l voi străbate ca să îl prind din urmă pe bunicul“, mi-am spus, lipindu-mi ceasul de ureche.

Apoi au început să vină semne. În iarna anului 2008, soția unui prieten bun¹, care citise cartea de amintiri² a Corneliei Pillat, a dat pe internet peste o pereche de pantofi de damă având pe pielea interioară gravat numele Gheorghe Ene Filipescu. Erau postați pentru vânzare de o firmă *vintage*. De îndată ce am primit vestea, am accesat și eu adresa. Ecranul mi-a adus sub ochi niște cochete încălțări care păreau chiar noi-nouțe. Însă aveau deja cumpărător.

Nici nu trecuse încă luna, când prietenul mi-a semnalat reapariția lor pe internet: nu mai erau solicitate de nimeni. Am reușit să intru electronic în legătură cu deținătoarea firmei, doamna Cristina Deutsch. I-am explicat cine eram și am întrebat-o de unde le avea. Mi-a spus că socrul ei, de profesie designer, le cumpăraseră prin anii '50 de la Paris. Fuseseră purtate numai o dată. Doamna își desfăcea colecția de încălțăminte rară, pe care o alcătuisese mai demult. Pantofii atrăseseră atenția unei fete, care venise să-i probeze la doamna Deutsch acasă. Era gata să-i ia, când gazda a întrebat-o unde avea de gând să-i poarte.

— La discotecă! a spus fata.

În clipa aceea, spre norocul meu, doamna a refuzat să-i mai vândă. Am făcut imediat comanda și, după nici o săptămână, poștașul a adus coletul. Cu degetele tremurânde, am scos pantofii din cutie și am simțit cât de catifelată era pielea. Negri, ușori, de o eleganță sobră, cu un model făcut anume pentru a dăinui în timp. I-am cercetat înfiorată pe toate părțile, descoperind mai multe litere gravate în interiorul lor. Nu aveau numai numele bunicului, ci și adresa magazinului: Calea Victoriei nr. 26, iar dedesubt mai era scris „Barcelona, 1929“.

1. Criticul literar și profesorul George Ardeleanu.

2. Cornelia Pillat, *Eterna întoarcere*, DU Style, 1996; *Ofrande*, ediția a II-a adăugită, Universalia, 2002; *Ofrande*, ediția a III-a, Humanitas, 2012.

În volumul ei de memorii, mama notase: „La expoziția din 1929 de la Barcelona, pantofii expuși de el au obținut medalia de aur.“ Nu pomenea nimic de încălțările ajunse la mine, dar descria alte modele care fuseseră premiate: „Pe căputa decoltată a unui pantof din lac negru se întindea grațios o tulpină subțire verde aprins cu câteva frunzulițe ascuțite și care se termina cu corola creață a unei garoafe de un roșu-închis. Pantofii se numeau «Romanța» sau «Carmen», nu-mi mai amintesc. Pe partea din față a unui pantof argintiu se rotunjeau, stilizate pe un fir de crenguță cafenie, câteva corole rotunde în tonuri trandafirii. Armonia diafană a culorilor sugera primăvara. Pe căputa înaltă cât ristul piciorului a unui pantof verde-intens, fâșii subțiri din piele albă desenau elegant o liră. Cel mai simplu pantof, numit «opinca», era din piele de un auriu-închis, cu marginea căputelor întregitivă cu împletitura strânsă a tricolorului.“¹

Perechea verde-intens am apucat și eu s-o văd când eram mică. Tincuța, bunica mea maternă, căreia eu îi spuneam Manana, o ținea învelită în foi subțiri, în șifonier, alături de o pungă de mătase în care mai păstra o buclă castanie din părul ei de altădată.

Pantofilor descriși în cartea mamei li se alăturau acum cei din colecția Deutsch. Călătoriseră 80 de ani până la mine.

— I-ai încercat? Oare-ți vin bine? a vrut să știe verișoara mea Doina Șuşnea Raftopol după ce le-a aflat povestea.

Am înlemnit. Cum să încălț asemenea pantofi? Poate numai în scris, nădăjduind ca ei să mă conducă până la cel care-i crease. Ea a zâmbit și, la plecare, mi-a dat de înțeles că în curând avea să-mi facă o surpriză.

S-a întors după un timp cu o medalie foarte frumoasă, spaniolă. Am cercetat-o cu atenție. Pe aversul medaliei era reprezentat cuplul regal din acea vreme, regele Alfonso XIII

1. Cornelia Pillat, *op. cit.*, Humanitas, pp. 64-65.

și regina Victoria Eugenia, având în centru jos stema Spaniei. Pe revers, în prim-plan, se afla gravată o figură alegorică susținând cu mâna dreaptă, ridicată, stema Barcelonei și purtând în mâna stângă un simbol al victoriei, iar în fundal se vedeau Palatul Național și statuia lui Columb. Inscripția „Exposición Internacional de Barcelona, 1929“, dispusă circular, încununa ansamblul.

— De unde-o ai? am tresărit nerăbdătoare.

— De la tatăl meu, Traian Șușnea Raftopol, care a fost cu nenea Gheorghe, bunicul tău, la Barcelona. Iar la Paris a mers cu nenea bunicul meu Dumitru, care avea un stand la expoziție cu cele mai frumoase calapoade.

— Și tatăl tău făcea încălțăminte?

— Nu, dar era mai învățat [...] După ce absolvise liceul german din București, Traian Șușnea Raftopol urmasse prin corespondență o facultate de inginerie din Germania; vorbea mai multe limbi străine, așa că devenise interpretul bunicului Dumitru și al lui nenea Gheorghe la expozițiile internaționale.

Doina și-a amintit că tatăl ei îi povestise cum, în 1929, ajunși la Barcelona, cei trei au găsit încălțăminte expedită din țară și calapoadele puse de-a valma într-o debara. Noroc că sosind, din prudentă, cu câteva zile mai devreme, au reușit să pună ordine în toate și să le aranjeze cu grijă în vitrine până să se deschidă expoziția. Dumitru Raftopol a fost premiat cu medalia de aur pentru faimoasele sale calapoade, iar încălțăminte expusă de bunicul a fost distinsă cu „Grand Prix“.

Dintr-un articol din ziarul *Universul*¹, am aflat că în toamna anului 1939 s-au făcut pregătiri pentru participarea României la expoziția internațională de la New York, iar Gheorghe Ene Filipescu, Raul Tabacu, V. Georgescu, Gaston Mihăilescu și Nelu Mihăilescu au fost numiți în comisia

1. „Meșteșugarii români la expoziția de la New York. Consfătuirea de aseară de la Camera de muncă“, *Universul*, nr. 14, luni 16 ianuarie 1939, p. 10.

pentru organizarea standului de încălțăminte. Nu știu de ce bunicul meu nu a mai ajuns acolo, dar pavilionul românesc s-a bucurat în capitala Statelor Unite de prezențe ilustre, precum ministrul Dimitrie Gusti, Mihail Jora, George Enescu, Maria Tănase, Grigoraș Dinicu, C. Brăiloiu, George Georgescu, Olga Greceanu etc.

Bunicul s-a stins la 68 de ani. Era mai tânăr decât mine acum cu șase ani [...] De unde să pornesc și cum s-o iau ca să-i adun ființa pierdută? Păstrez doar niște vise cu el, ceasul Omega fără lanț, pantofi negri, medalia¹, cartea de amintiri a mamei, fotografii îngălbenite. Aș vrea atât de mult să știu cum era bunicul...

1. Ceasul Omega, perechea de pantofi negri și o copie a medaliei se află expuse în cadrul Colecției familiei Pillat într-un spațiu alocat de Muzeul Național al Literaturii Române în Casa memorială Liviu și Fanny Rebreanu din Bd. Gh. Marinescu nr. 19, București.

Fantasma unei case

CASA BUNICILOR MATERNI DIN ION ȚĂRANU NUMĂRUL 6 avea două intrări: una ducea spre o marchiză, cealaltă se afla în fundul curții lungi, umbrită de castani cu foșnet de pădure. În dreapta curții, pe la mijloc, se ridica terasa. De acolo vedeam strada în pantă coborând spre Calea Rahovei și clădirile cartierului, pe jumătate ascunse sub tufele de trandafiri cățărători.

Cu mai bine de 50 de ani în urmă, pe strada aceea rareori treceau mașini. Mai des își făceau apariția căruțele trase de cai. Ziua se auzeau câinii din curți lătrând, zvonul păsărilor ascunse printre ramuri, zumzetul bondarilor, din când în când glasul tânguitor al vreunui țigan strigând: „Spoim tingiri!“, „Geamuri, punem geamuri!“, „Haine vechi!“, „Coadă la topor!“, „Fiare cumpăr!“. Noaptea se deslușea doar șuieratul vântului prin pomi, iar vara – țârâitul nostalgic al greierilor.

Revăd casele scunde ale împrejurilor, cu zidurile pitite sub iederă, deslușindu-se cu greu de după trunchiurile înalte și de după perdelele de nalbe care împodobeau grădinile. După-amiaza, din primăvară până toamna, vecinii noștri își primeau musafirii afară, în curte, unde întindeau masa și unde se așezau la taclale până târziu, bucurându-se de mirosul îmbătător al florilor din preajmă și de răcoarea crengilor bogate.

Conversația care se prelungea până în noapte nu ne incomoda, căci pe atunci se vorbea în surdină, iar cei cu chef de muzică nu dădeau drumul la radio, ci preferau să intoneze ei înșiși cântece de pahar, de inimă albastră sau de bejenie. Chiar și lăutarii din grădinile de vară ale Bucureștiului de atunci veneau să-ți cânte la ureche, fără să-i deranjeze cu muzica lor pe ceilalți meseni.

Duminica dimineața, pe ferestrele larg deschise ale casei intra zvonul clopotelor de la bisericile învecinate. Întreg văzduhul vibra de sunete, iar eu ieșeam în curte să mă legăn în ritmul dangătelor.

După sonoritatea lor diferită, Manana putea distinge bătaia gravă a clopotelor de la mănăstirea Antim de cea adânc melodosă a clopotelor de la Mitropolie, ori de clinchetul subțire al clopotelor de la Schitul Maicilor. Acesta din urmă mi-a rămas în auz, însoțit de foșnetul ca de valuri al arborilor, de izul ierbii și al petuniilor din grădina care încercuia, ca un nimb, așezământul.

Prin anii '80, înainte ca buldozerele să facă una cu pământul acel cartier fermecat al vechiului București, mi-a reapărut într-o noapte bunicul. Se plimba agale prin curte, uitându-se îngândurat în jur.

— De ce ai venit? l-am întrebat cu inima strânsă.

— Mai vreau să văd o dată casa noastră, mi-a răspuns, mângâind cu ochii umbriți zidurile și ferestrele.

Ceea ce nu știam pe atunci era că o locuință, asemeni unei ființe iubite, după moarte nu-și încetează existența, ci se mută din afară înăuntru, bântuindu-te la nesfârșit. Cum s-ar explica altfel faptul că și acum, după atâta vreme de la dispariție, noaptea, în somn, casa în care am copilărit mă cheamă să-i străbat curtea, odăile, să-mi fac culcuș în căușul ei de umbre? Mintea mi s-a făcut ca o cochilie de melc pe care, dacă cineva ar pune-o la ureche, ar auzi vîind în ea castanii, zvonul grăbit al pașilor prin încăperile pierdute, suflarea încă vie a tot ce nu mai este.

Cuprins

Întâlnirea din vis	7
Fantasma unei case	12
Obiecte și ecouri	15
Cotrobăind prin pod	19
Din mozaicul unei vieți	25
Răsfărângerii	38
Magazinul de pe Calea Victoriei	45
La Predeal	48
O pledoarie	56
Discursul din Parlament	73
Cizmarul și poetul	88
Cărțile	90
Semne	94
Un domn străveziu	97
În vizorul Siguranței	100
Scrisori fără răspuns	111
Începutul detenției	116
Calvarul	123
„Bine văzut de bandiți“	127
Cealaltă față a închisorii	135
La Târgu Ocna	140
Dar dacă...?	145